ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 28ης Απριλίου 1977 *

Στην υπόθεση 71/76,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Cour d'appel de Paris προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Jean Thieffry, διδάκτορος Νομικής, δικηγόρου, κατοίκου Παρισίων,

και

Conseil de l'ordre des avocats à la cour de Paris,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των διατάξεων της Συνθήκης ΕΟΚ περί δικαιώματος εγκαταστάσεως, σε σχέση με ορισμένες προβλεπόμενες από το νόμο προϋποθέσεις για τη χορήγηση αδείας ασκήσεως του επαγγέλματος του δικηγόρου,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους H. Kutscher, Πρόεδρο, A. M. Donner και P. Pescatore, προέδρους τμήματος, J. Mertens de Wilmars, M. Sørensen, A. J. Mackenzie Stuart, A. O'Keeffe, G. Bosco και A. Touffait, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: H. Mayras
γραμματέας: A. Van Houtte

εκδίδει την ακόλουθη

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

Απόφαση

(το μέρος που περιέχει τα περιστατικά παραλείπεται)

Σκεπτικό

1 Με απόφαση της 13ης Ιουλίου 1976, η οποία περιήλθε στη γραμματεία του Δικαστηρίου στις 19 Ιουλίου 1976, το COUR D'APPEL του Παρισιού υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, ερώτημα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 57 της Συνθήκης, που αναφέρεται στην αμοιβαία αναγνώριση των τίτλων επαγγελματικής ικανότητας για την ανάληψη και την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων σε ό,τι, ειδικότερα, αφορά την ανάληψη και άσκηση του επαγγέλματος του δικηγόρου.

2 Η διαφορά που εκκρεμεί ενώπιον του COUR D'APPEL αφορά την εγγραφή στο δικηγορικό σύλλογο της περιφερείας του COUR DE PARIS ενός βέλγου δικηγόρου κατόχου βελγικού διπλώματος διδάκτορος νομικής, η ισοτιμία του οποίου με το γαλλικό πτυχίο νομικής αναγνωρίστηκε από γαλλικό πανεπιστήμιο και ο οποίος, κατόπιν, έλαβε το «Certificat d'aptitude à la profession d'avocat» (πιστοποιητικό ικανότητας ασκήσεως του δικηγορικού επαγγέλματος), αφού πέτυχε στις σχετικές εξετάσεις, σύμφωνα με τη γαλλική νομοθεσία.

3 Ο προσφεύγων στην κύρια δίκη ζήτησε την εγγραφή του στο δικηγορικό σύλλογο της περιφερείας του COUR DE PARIS. Το CONSEIL DE L'ORDRE του δικηγορικού συλλόγου, με απόφαση της 9ης Μαρτίου 1976, απέρριψε το αίτημά του με την αιτιολογία ότι ο ενδιαφερόμενος «δεν προσκόμισε γαλλικό πτυχίο ή διδακτορικό δίπλωμα».

4 Από την απόφαση αυτή προκύπτει ότι η αίτηση εγγραφής του απορρίφθηκε για το μοναδικό λόγο ότι ο ενδιαφερόμενος, καίτοι πέτυχε πανεπιστημιακή αναγνώριση της ισοτιμίας του βασικού του διπλώματος και έλαβε, επιπλέον, το Certificat d'aptitude à la profession d'avocat, δεν μπορούσε, ωστόσο, να εξομοιωθεί με τον κάτοχο πτυχίου ή διδακτορικού διπλώματος κατά την έννοια της γαλλικής νομοθεσίας.

5 Κατά το CONSEIL DE L'ORDRE, καίτοι η Συνθήκη επιφέρει την άρση, στον τομέα αυτό, κάθε διακρίσεως στηριζόμενης στην ιθαγένεια, η εφαρμογή των διατάξεών της δεν συνεπάγεται, ωστόσο, την αυτόματη αναγνώριση της ισοτιμίας των πτυχίων, η οποία μπορεί να επέλθει μόνο από οδηγίες περί αναγνωρίσεως — θεσπιζόμενες βάσει του άρθρου 57 της Συνθήκης — οι οποίες, σε ό,τι αφορά το δικηγορικό επάγγελμα, δεν έχουν ακόμα εκδοθεί.

6 Το COUR D'APPEL, ενώπιον του οποίου ο ενδιαφερόμενος υπέβαλε ένσταση κατά της αποφάσεως του CONSEIL DE L'ORDRE, υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο ερώτημα:

«Το γεγονός ότι απαιτείται από υπήκοο κράτους μέλους που επιθυμεί να ασκήσει το δικηγορικό επάγγελμα σε άλλο κράτος μέλος να διαθέτει το εθνικό δίπλωμα που προβλέπει η νομοθεσία της χώρας εγκαταστάσεως, καίτοι αναγνωρίστηκε η ισοτιμία του διπλώματος που έλαβε στη χώρα καταγωγής του από την πανεπιστημιακή αρχή της χώρας εγκαταστάσεως και του επετράπη να λάβει μέρος, στη χώρα αυτή, στις εξετάσεις ικανότητας ασκήσεως του δικηγορικού επαγγέλματος — εξετάσεις στις οποίες και πέτυχε — συνιστά, ελλείψει των οδηγιών που προβλέπει το άρθρο 57, παράγραφοι 1 και 2, της Συνθήκης της Ρώμης, εμπόδιο που βαίνει πέραν αυτού που απαιτείται για την επίτευξη του σκοπού των εν λόγω κοινοτικών διατάξεων;»

7 Σύμφωνα με το άρθρο 3 της Συνθήκης, η δράση της Κοινότητας περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την άρση των εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων και υπηρεσιών.

8 Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, το άρθρο 52, εδάφιο 1, προβλέπει ότι οι περιορισμοί της ελευθερίας εγκαταστάσεως των υπηκόων κράτους μέλους σε άλλο κράτος μέλος καταργούνται προοδευτικώς κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου.

9 Σύμφωνα με το εδάφιο 2 του ίδιου άρθρου, η ελευθερία αυτή περιλαμβάνει την ανάληψη μη μισθωτών δραστηριοτήτων υπό τους όρους που καθορίζει η νομοθεσία της χώρας εγκαταστάσεως για τους δικούς της υπηκόους.

10 Το άρθρο 53 υπογραμμίζει τον αμετάκλητο χαρακτήρα της επιτευχθείσας ελευθέρωσης στον τομέα αυτό, σε δεδομένη στιγμή, ορίζοντας ότι τα κράτη μέλη δεν εισάγουν νέους περιορισμούς για την εγκατάσταση στην επικράτειά τους υπηκόων άλλων κρατών μελών.

11 Προκειμένου να διευκολύνει την ανάληψη μη μισθωτών δραστηριοτήτων και την άσκησή τους, το άρθρο 57 ανέθεσε στο Συμβούλιο να θεσπίσει οδηγίες που θα αποβλέπουν, αφενός μεν στην αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων και, αφετέρου, στο συντονισμό των νομοθετικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που ρυθμίζουν την ανάληψη μη μισθωτών δραστηριοτήτων και την άσκησή τους.

12 Σκοπός, συνεπώς, του εν λόγω άρθρου είναι να συμβιβάσει την ελευθερία εγκαταστάσεως με την εφαρμογή των εθνικών επαγγελματικών κανόνων που δικαιολογούνται από λόγους γενικού συμφέροντος, ιδίως των κανόνων που αφορούν την οργάνωση, τα προσόντα, τη δεοντολογία, τον έλεγχο και την ευθύνη, υπό την προϋπόθεση ότι η εφαρμογή αυτή θα γίνεται χωρίς διακρίσεις.

13 Με το γενικό πρόγραμμα για την κατάργηση των περιορισμών της ελευθερίας εγκαταστάσεως, που εκδόθηκε στις 18 Δεκεμβρίου 1961, κατ' εφαρμογή του άρθρου 54 της Συνθήκης, το Συμβούλιο επιχείρησε να άρει όχι μόνο τις εμφανείς διακρίσεις, αλλά και κάθε μορφή συγκεκαλυμμένης διακρίσεως, χαρακτηρίζοντας, στον τίτλο 3, στοιχείο β, ως περιορισμούς που πρέπει να αρθούν «τις προϋποθέσεις από τις οποίες, βάσει νομοθετικής, κανονιστικής ή διοικητικής διατάξεως ή διοικητικής πρακτικής, εξαρτάται η ανάληψη και η άσκηση μη μισθωτής δραστηριότητας και οι οποίες, καίτοι εφαρμόζονται ασχέτως ιθαγενείας, παρακωλύουν αποκλειστικώς, ή κυρίως, την ανάληψη και άσκηση της δραστηριότητας αυτής εκ μέρους των αλλοδαπών» (JO 1962, σ. 36).

14 Το πρόγραμμα αυτό, το οποίο αποβλέπει στην άρση των περιορισμών της ελευθερίας εγκαταστάσεως, παρέχει χρήσιμες ενδείξεις για την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων της Συνθήκης.

15 Από το σύνολο των προαναφερθεισών διατάξεων προκύπτει ότι η ελευθερία εγκαταστάσεως, υπό την προϋπόθεση τηρήσεως των επαγγελματικών κανόνων που δικαιολογούνται από λόγους γενικού συμφέροντος, περιλαμβάνεται στους στόχους της Συνθήκης.

16 Καθόσον ελλείπουν σχετικές διατάξεις του κοινοτικού δικαίου, η εφαρμογή των στόχων αυτών μπορεί να υλοποιηθεί με μέτρα θεσπιζόμενα από τα κράτη μέλη, τα οποία σύμφωνα με το άρθρο 5 της Συνθήκης υποχρεούνται «να λαμβάνουν κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο κατάλληλο να εξασφαλίσει την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από την παρούσα Συνθήκη ή προκύπτουν από πράξεις των οργάνων της Κοινότητος» και να απέχουν «από κάθε μέτρο που δύναται να θέσει σε κίνδυνο την πραγματοποίηση των σκοπών της παρούσης Συνθήκης».

17 Συνεπώς, όταν η ελευθερία εγκαταστάσεως που προβλέπει το άρθρο 52 μπορεί να διασφαλιστεί σ' ένα κράτος μέλος, είτε δυνάμει των ισχυουσών νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων είτε δυνάμει της πρακτικής που ακολουθούν η δημόσια διοίκηση και τα επαγγελματικά σωματεία, δεν μπορούν πρόσωπα που υπόκεινται στο κοινοτικό δίκαιο να αποκλειστούν από την πραγματική απόλαυση της ελευθερίας αυτής απλώς και μόνο επειδή δεν έχουν ακόμα θεσπιστεί, για κάποιο επάγγελμα, οι οδηγίες που προβλέπει το άρθρο 57 της Συνθήκης.

18 Δεδομένου ότι η πραγματική χρήση ελευθερίας εγκαταστάσεως μπορεί, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να εξαρτάται από εσωτερικές νομοθετικές διατάξεις ή πρακτικές, εναπόκειται στις αρμόδιες αρχές — και μεταξύ αυτών και στα νομίμως αναγνωρισμένα επαγγελματικά σωματεία — να διασφαλίσουν την εφαρμογή των νομοθετικών αυτών διατάξεων ή πρακτικών σύμφωνα προς το στόχο που καθορίζουν οι διατάξεις της Συνθήκης περί ελευθερίας εγκαταστάσεως.

19 Ειδικότερα, συντρέχει αδικαιολόγητος περιορισμός της εν λόγω ελευθερίας, στην περίπτωση που απαγορεύεται η ανάληψη ορισμένης επαγγελματικής δραστηριότητας, σε ένα κράτος μέλος, από πρόσωπο που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης και κατέχει δίπλωμα που έχει αναγνωριστεί ως ισότιμο από την αρμόδια αρχή της χώρας εγκαταστάσεως και το οποίο, επιπλέον, συγκεντρώνει τις ειδικές προϋποθέσεις επαγγελματικής εκπαιδεύσεως που ισχύουν στην εν λόγω χώρα, για το μοναδικό λόγο ότι ο ενδιαφερόμενος δεν κατέχει το εθνικό δίπλωμα που αντιστοιχεί με το δίπλωμα που κατέχει και το οποίο έχει αναγνωριστεί ως ισότιμο.

20 Δεδομένου ότι το εθνικό δικαστήριο αναφέρθηκε ειδικώς στις συνέπειες της αναγνωρίσεως της ισοτιμίας «από την πανεπιστημιακή αρχή της χώρας εγκαταστάσεως», κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ανέκυψε το πρόβλημα αν πρέπει να γίνει διάκριση, σε ό,τι αφορά την αναγνώριση της ισοτιμίας των διπλωμάτων, μεταξύ πανεπιστημιακής αναγνωρίσεως που χορηγείται για τη συνέχιση ορισμένων σπουδών και αναγνωρίσεως που να έχει «διοικητικές συνέπειες» και η οποία χορηγείται για την άσκηση ορισμένης επαγγελματικής δραστηριότητας.

21 Από τα στοιχεία που κατέθεσαν σχετικά η Επιτροπή και οι κυβερνήσεις που έλαβαν μέρος στη διαδικασία προκύπτει ότι η νομοθεσία και η πρακτική που ακολουθούν πολλά κράτη μέλη γνωρίζει τη διάκριση μεταξύ πανεπιστημιακών και διοικητικών συνεπειών της αναγνωρίσεως αλλοδαπών διπλωμάτων.

22 Δεδομένου ότι η διάκριση αυτή ανάγεται στο εθνικό δίκαιο των διαφόρων κρατών, εναπόκειται στις εθνικές αρχές να εκτιμήσουν τις συνέπειες, λαμβάνοντας, ωστόσο, υπόψη τους στόχους του κοινοτικού δικαίου.

23 Πρέπει να σημειωθεί σχετικώς ότι σε κάθε κράτος μέλος, η αναγνώριση των τίτλων επαγγελματικής ικανότητας προς το σκοπό εγκαταστάσεως επιτρέπεται, εφόσον συμβιβάζεται με την τήρηση των επαγγελματικών προϋπόθεσεων που προαναφέρθηκαν.

24 Συνεπώς, εναπόκειται στις αρμόδιες εθνικές αρχές, αφού λάβουν υπόψη τις προαναφερθείσες απαιτήσεις του κοινοτικού δικαίου, να προβούν στην εκτίμηση των περιστατικών, που θα τους επιτρέψουν να κρίνουν αν η αναγνώριση της ισοτιμίας εκ μέρους μιας πανεπιστημιακής αρχής, εκτός από τις ακαδημαϊκές της συνέπειες, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ως τίτλος επαγγελματικής ικανότητας.

25 Το γεγονός ότι μία εσωτερική νομοθεσία προβλέπει αναγνώριση ισοτιμίας μόνο για πανεπιστημιακούς σκοπούς δεν δικαιολογεί, αυτή καθαυτή, την άρνηση αναγνωρίσεως της ισοτιμίας αυτής ως τίτλου επαγγελματικής ικανότητας.

26 Αυτό συμβαίνει, ιδίως, όταν ένα δίπλωμα που έχει αναγνωριστεί για πανεπιστημιακούς σκοπούς συμπληρώνεται με πιστοποιητικό επαγγελματικής ικανότητας που έχει χορηγηθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία της χώρας εγκαταστάσεως.

27 Υπό τις προϋποθέσεις αυτές, η απάντηση που πρέπει να δοθεί στο ερώτημα που υποβλήθηκε είναι ότι το να απαιτείται από υπήκοο κράτους μέλους που επιθυμεί να ασκήσει σε άλλο κράτος μέλος επαγγελματική δραστηριότητα, όπως το δικηγορικό επάγγελμα, να κατέχει το εθνικό δίπλωμα που προβλέπει η νομοθεσία της χώρας εγκαταστάσεως, ενώ το δίπλωμα που έλαβε ο ενδιαφερόμενος στη χώρα καταγωγής του έχει αναγνωριστεί ως ισότιμο, από την αρμόδια αρχή, δυνάμει της νομοθεσίας της χώρας εγκαταστάσεως, και βάσει αυτού μπόρεσε να μετάσχει με επιτυχία στις ειδικές εξετάσεις ικανότητας ασκήσεως του εν λόγω επαγγέλματος, συνιστά, ακόμη και ελλείψει των οδηγιών που προβλέπει του άρθρο 57, περιορισμό ασυμβίβαστο με την ελευθερία εγκαταστάσεως που διασφαλίζει το άρθρο 52 της Συνθήκης.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε το COUR D'APPEL de Paris, με απόφαση της 13ης Ιουλίου 1976, αποφαίνεται:

Το να απαιτείται από υπήκοο κράτους μέλους που επιθυμεί να ασκήσει σε άλλο κράτος μέλος επαγγελματική δραστηριότητα όπως το δικηγορικό επάγγελμα, να κατέχει το εθνικό δίπλωμα που προβλέπει η νομοθεσία της χώρας εγκαταστάσεως, ενώ το δίπλωμα που έλαβε ο ενδιαφερόμενος στη χώρα καταγωγής του έχει αναγνωριστεί ως ισότιμο, από την αρμόδια αρχή, δυνάμει της νομοθεσίας

της χώρας εγκαταστάσεως, και βάσει αυτού μπόρεσε να μετάσχει με επιτυχία στις ειδικές εξετάσεις ικανότητας ασκήσεως του εν λόγω επαγγέλματος, συνιστά, ακόμη και ελλείψει των οδηγιών που προβλέπει του άρθρο 57, περιορισμό ασυμβίβαστο με την ελευθερία εγκαταστάσεως που διασφαλίζει το άρθρο 52 της Συνθήκης.

Κρίθηκε από το Δικαστήριο στο Λουξεμβούργο στις 28 Απριλίου 1977.

Kutscher Donner Pescatore Mertens de Wilmars

Sørensen Mackenzie Stuart O'Keeffe

Bosco Touffait

Δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 28 Απριλίου 1977.

Ο γραμματέας
A. Van Houtte

Ο Πρόεδρος
H. Kutscher